

6. Пидкасистый П. И. Н. К. Крупская о содержании образования в советской школе [Текст] / П. И. Пидкасистый. – М. : Учпедгиз, 1962. – 230 с.
7. Постоев, П. Початкова географія і елементи краєзнавства. Для молодших груп шкіл соціального виховання [Текст] / П. Постоев, Ф. Федюченко. – Х. : Всеукраїнський кооперативний союз «Книгоспілка», 1925. – 151 с.
8. Равкин, З. И. Советская школа в период восстановления народного хозяйства 1921–1925 гг. [Текст] / З. И. Равкин. – М. : Госучпедгиз, 1959. – 275 с.
9. Советской школе новый учебник: Сборник Госиздата [Текст] / [под ред. Д. В. Шварца]. – М.-Л. : Госиздат, 1925. – №1.
10. Стенограма II Всеукраїнської наради з освіти (17–25 серпня 1920 р.) // ЦДАОВУ України, ф.166, оп.1, спр.936, арк. 260, 54.
11. Протоколи засідань колегій шкільного відділу і єдиної трудової школи, комісії по перегляду і редагуванню підручників // ЦДАОВУ України, ф. 166, оп. 1, спр. 383, арк. 240, 39.
12. Шильникова, М. Е. Учебно-воспитательная работа школы в 1930–1934 годах [Текст] / М. Е. Шильникова. – М. : Госучпедгиз, 1959. – 227 с.
13. Штейнберг, А. Е. К вопросу о рабочей книге и рабочей библиотеке школьника I ступени [Текст] / А. Е. Штейнберг // Советской школе новый учебник: Сборник Госиздата. – М. : Госиздат, 1926. – №2–3.

UA У статті висвітлено основні питання диференціації навчання засобами шкільного підручника у 20–30-х роках ХХ ст. Відображено основні зміни в українському підручкотворенні, зумовлені зміною освітньої парадигми в умовах радянізації школи. Досліджено особливості і напрями диференціації, зокрема за віковими особливостями й соціальними ознаками учнів.

Ключові слова: шкільна освіта, підручник, радянська школа, диференціація, особливості.

RU В статье освещены вопросы дифференциации обучения средствами школьного учебника в 20–30-е годы ХХ в. Отражены основные изменения в разработке учебников, обусловленные сменой образовательной парадигмы в условиях советской школы. Исследованы особенности и направления дифференциации, в частности по возрастным и социальным признакам учащихся.

Ключевые слова: школьное образование, учебник, советская школа, дифференциация, направления.

EN The paper describes the main points of differentiation of teaching and learning by school textbooks in the 20–30-years of the twentieth century. The main changes in the development of textbooks are reflected due to the change of educational paradigm in the Soviet school. The features and areas of differentiation characterized, particularly by age and social characteristics of students.

Key words: school education, textbook, the Soviet school, differentiation, direction.

УДК 37.091.64(075):37.042

РЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ В СТРУКТУРІ СУЧАСНОГО ПІДРУЧНИКА

*Г. О. Діденко, здобувачка лабораторії дидактики,
Інститут педагогіки НАПН України
e-mail: didenko_galina@inbox.ru*

Постановка проблеми. Головною метою загальної освіти є формування різнобічно розвиненої особистості, здатної в динамічних соціально-економічних умовах реалізовувати свій творчий потенціал як у власних життєвих інтересах, так і в інтересах суспільства, держави. Саме тому ідея особистісно орієнтованого навчання і виховання знаходить своє відображення у працях багатьох дослідників (Бех І., Бойко А., Єрмаков І., Макарова Л.,

Мороз П., Нечипоренко В., Носков В., Пометун О. та ін.). Освіченість та інтелект, духовне здоров'я, загалом – різнобічність розвитку людини, широта і гнучкість її професійної підготовки, прагнення до творчості і вміння розв'язувати нестандартні завдання стають найважливішими чинниками прогресу держави.

Сучасна школа має формувати людину, для якої здобуття знань стає сутнісною рисою способу життя. Наш досвід довів, що створення оптимальних психолого-педагогічних умов сприяє якнайповнішій реалізації особистісно орієнтованих моделей навчання і виховання, за яких соціалізація старшокласників відбувається адекватно віковим особливостям.

Водночас із наданням базових знань усе більше постає завдання навчити учнів самостійно оволодівати новими знаннями та опановувати інформацію, навчити вчитися і виробляти в собі потребу у навчанні впродовж життя. Самоосвітня діяльність з поглибленого вивчення тієї чи іншої галузі знань сприяє розв'язанню завдань інтелектуального розвитку, формуванню пізнавальних інтересів школярів. Вона сприяє також усебічному розвитку особистості учня, його індивідуальних здібностей, соціальному становленню, підготовці до життя, праці, вибору професії. Утім, для того щоб ця діяльність сприяла всебічному і гармонійному розвитку особистості школяра, необхідні відповідні умови.

Нинішня система освіти висуває на передній план завдання забезпечення загальнонавчальних закладів програмами, підручниками і посібниками нового покоління. Цю проблему зараз під керівництвом Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук розв'язують провідні вчителі-методисти й учителі-практики. Розроблено, надруковано й упроваджено в навчальний процес по кілька варіантів програм і підручників (на вибір учителя) з різних предметів. Вони мають забезпечити формування особистості школяра, належним чином підготувати його до майбутньої активної діяльності [7].

Аналіз останніх досліджень. Попри значні здобутки, в умовах модернізації української освіти необґрунтовано мало уваги приділяють розробці теоретичних основ і загальнометодичних підходів до створення навчальних програм, підручників і посібників в їх єдності – в системі, що вирізняється необхідною цілісністю. Спонукаючи учнів до вивчення тієї чи іншої галузі знань, слід формувати прагнення до співпраці, розуміння суспільної значущості своєї самоосвітньої пізнавальної діяльності. Особистісно і компетентісно зорієнтована освіта вимагає врахування внутрішньоособистісного середовища учнів. Утім, для школи майбутнього зазначений тип освіти уже не є достатнім. Постає вимога взаємодоповнення різних форм освіти у єдиному навчально-виховному комплексі, розробка середовищного змісту навчання, що вимагає нових підходів до розробки навчально-методичних комплектів. Відтак, слід враховувати внутрішньоособистісне, соціокультурне (Васьківська Г., Зверева І., Косянчук С., Логвіненко Н., Шелехова Г., Яценко Т.), інформаційно-комунікаційне середовище (Жук Ю., Наумчук М., Масол Л.). Тож необхідно окреслити принципи проектування освітньо-інформаційного середовища і сформулювати їх

сутність (Мацько Н., Редько В.), а також дати визначення середовищним можливостям навчання (Липова Л., Лопухівська А.). Особливу увагу звертати на упровадження складових методичної системи організації дослідницької діяльності (Кизенко В., Міхно О.), на ієрархічну модель особистості, де діють принципи природовідповідності, автономії учнів; і продуктивності навчання (Басай Н.). Окреслене також має слугувати основою проєктування інноваційної педагогічної моделі освітньо-розвивального і виховного середовища майбутнього, де роль і значення оригінальної системи безперервної освіти від народження дитини до входження її в самостійне життя формує відповідальну, соціально активну, творчо мислячу і працюючу особистість. Отже, слід здійснювати «поворот освіти від «соціального замовлення» або від «диктатури навчального предмета» до людини має бути в основі всіх цілей освіти [2, 321]».

Безпосередньо чи опосередковано на це звертали особливу увагу провідні вітчизняні і зарубіжні вчені-педагоги (Виготський Л., Леонтьєв О. М., Леонтьєв О. О., Ломов Б., Орлов С., Паламарчук В., Рубінштейн С., Русаков Б., Савченко О.), а також творці підручників (Бабенко В., Багуєв А., Беляєв Д., Бондаренко Н., Бровкіна Е., Бриксіна З., Вахрушев А., Волошина Н., Гуленкова М., Дольник В., Топузов О., Шелехова Г., Ярмолюк А. та ін.), здійснивши істотний внесок у методику побудови шкільних підручників.

Як відомо, народження підручника відбувається в горнилі педагогічної галузі, яку нелегко «підкорити». Це підтверджує і зарубіжний досвід. Розмаїття моделей «ідеального підручника» і спричинює постійні дебати довкола цього процесу – різні фахівці по-різному уявляють якісний підручник (наприклад, у відкритому листі до Президента України українські вчені, зокрема, В. Малюк, І. Климишин, В. Ольховський, закликають відмовитися від односторонності в підручниках, зокрема «від принципу висвітлення виключно наукових гіпотез, побудованих на апріорному виштовхуванні Бога». Учені пропонують «при висвітленні наукових гіпотез не вдаватися до фальсифікації, необґрунтованих тверджень і фільтрування даних»).

Однак, наразі гострою проблемою залишається забезпечення навчальних закладів, насамперед загальноосвітніх, підручниками і навчальними посібниками. Незважаючи на те, що за роки незалежності нашої держави було створено понад 500 назв нових і удосконалених підручників і навчальних посібників для різних типів навчальних закладів, актуальними залишаються питання щодо кількості і якості виданих підручників, межі варіативності, їх ціна. Учасники опитувань, широка громадськість одноставні: підручники в Україні здебільшого нецікаві; більшість з них – не гуманістичні за змістом, іноді – не українознавчі. Мова підручників книжна, суха, монотонна, позбавлена емоційності. Стиль викладу, як правило, дедуктивний. Досить часто «шкільні підручники переобтяжені надмірною інформацією і робочими засобами – словесними ілюстраціями, запитаннями і завданнями, довідковим матеріалом. Окремими довідковими поясненнями [1, 31]».

Головне в сучасному підручнику – це створення стану успіху, співпраці та співтворчості, навчального діалогу, конструювання ситуації вибору. Підруч-

ник стає інструментом для вчителя й засобом навчання для учнів. Затвердження державних стандартів дає основу для створення якісних підручників, висуває чіткі вимоги до варіативності навчальних програм. Уже зрозуміло, ми не можемо повернутися до єдиної типової програми і єдиного підручника [4].

Метою статті є порушення питань побудови шкільного підручника, що реалізує в єдності змістовну і процесуальну сторони навчання та індивідуального розвитку дитини, її природного таланту, розвитку ціннісно-сміислової сфери.

Основна частина. Світова спільнота прагне створити систему освіти, яка відповідала б викликам часу і потребам особистості, а тому відшукує нові умови і моделі її розвитку. У найперспективніших моделях, які випробувані часом, в основу покладена ідея формування і динамічного розвитку природного таланту кожної дитини як умови її самоствердження на життєвому шляху.

В умовах модернізації освіти проблема шкільного підручника є точкою перетину таких важливих напрямів удосконалення процесу навчання, як добір дидактично доцільного та обов'язкового для засвоєння всіма учнями навчального матеріалу, виявлення оптимальних способів подачі цього матеріалу, організація навчальної діяльності, розвиток пізнавального інтересу учнів, де важливе місце мають посідати їхні ціннісно-сміслові орієнтації, які пов'язують «внутрішній світ з навколишньою дійсністю, утворюють складну багаторівневу ієрархічну систему, межуючи з мотиваційно-споживчою сферою і системою особистісних смислів [3, 113]» і виконують подвійні функції. «З одного боку, система ціннісних орієнтацій виступає як вищий контрольний орган регулювання всіх побудників активності людини, визначаючи прийнятні способи їх реалізації. З іншого – як внутрішнє джерело життєвих цілей людини, яке ніби тестує все на предмет важливості, водночас наділяючи цю важливість особистісним смислом [3, 113]».

Донедавна шкільний підручник був зорієнтований переважно на інформаційну і відтворювальну функції, які в основному закріплювали авторитарну модель навчання: учитель мав передавати знання, а учень – оволодівати ними на рівні засвоєння – «привласнення». Нині в умовах упровадження особистісно зорієнтованої парадигми освіти і виховання стає значущою функція надбання учнями ключових освітніх компетенцій – ціннісно-сміслових, загальнокультурних, навчально-пізнавальних, інформаційних, комунікативних, творчо-діяльнісних, самоосвітніх. Актуальність дослідження проблем шкільного навчання зумовлена тим, що підручник є об'єктом, за допомогою якого здійснюється реальна взаємодія змісту освіти і процесу навчання. Проблема підручника дає змогу виникнути як у загальну методико навчання, так і в логіку окремих методик.

Отже, результати аналізу наявних підходів до конструювання шкільних підручників дали змогу виявити суперечності між об'єктивною потребою в науково-методичній теорії, що розкриває закономірності створення підручника, і відсутністю цілісної системи уявлень про шкільний підручник, між реальною потребою загальноосвітніх закладів в підручниках, що реалізують в єдності змістовну і процесуальну сторони навчання, та практикою їх створення.

Створити якісні підручники можливо, якщо їх побудову узгоджувати і співвідносити з цілями і завданнями системи загальної освіти в Україні, з системою навчально-виховних завдань загальної освіти, з методичними закономірностями добору й групування навчального матеріалу шкільних підручників, з особливостями формування структури шкільних підручників, з передбачуваними результатами навчання в школі.

Щоб розв'язати цю проблему, необхідно вивчити історію підручника і на основі порівняльного аналізу встановити еволюцію його змісту і структури, проаналізувати сучасний стан проблеми і визначити тенденції розвитку теорії шкільного підручника, пов'язані з потребами суспільства в освіті, а також розкрити науково-методичні засади добору змісту шкільного підручника, обґрунтувати методичні закономірності проектування навчального матеріалу шкільного підручника для певної вікової групи учнів. Слід також розробити загальну модель структури шкільних підручників, створити на основі розробленої моделі підручники і навчально-методичні посібники, що реалізують в єдності змістовну і процесуальну сторони навчання. За таких умов диференціація й індивідуалізація навчально-виховного процесу сприятимуть усялякому стимулюванню здібностей кожного, хто вчиться, розвиткові особистості з урахуванням її інтересів, мотивів, ціннісних установок, розбіжностей в інтелектуальній, емоційно-вольовій і дієво-практичній сферах, особливостей фізичного і психічного розвитку кожного учня (особистісно орієнтований підхід до організації навчально-виховного процесу). Компетентнісний підхід уможливить включення учнів в активну суспільно корисну діяльність, зокрема, в своєму мікрорайоні для розв'язання завдань соціальної адаптації вихованців

Отже, підручник є відтворенням змісту освіти, серед провідних принципів якого: відповідність змісту загальної освіти потребам суспільства; єдність змістовної і процесуальної сторін навчання; структурна єдність змісту на всіх рівнях його формування; індивідуалізація і персоніфікації навчання на основі диференціації. обов'язковими елементами змісту шкільного підручника мають бути: предметні наукові знання, способи діяльності і розвитку, досвід творчої діяльності і досвід ціннісних відносин.

У шкільному підручнику всі елементи змісту конкретизуються і розгортаються у вигляді навчального матеріалу. Підручник – навчальне видання, яке систематизовано відтворює зміст навчального предмета, курсу, дисципліни відповідно до офіційно затвердженої або експериментальної навчальної програми (до підручників належить також буквар) [5].

Відповідно до мети і завдань навчання, рівня освітньої підготовки учнів підручник остаточно визначає обсяг і систему знань, що їх належить вивчити. Підручник містить систематизований виклад навчального матеріалу, що відповідає навчальній програмі з певного предмета, а також вимогам до структури, обсягу і ступеня науковості розгляду матеріалу, співвідношення його розділів, параграфів з одиницями навчального часу, що відводиться на вивчення матеріалу. Навчальна книга у доступній для учнів формі має розкривати суть основних наукових ідей, законів, понять і їх зв'язків із суспільно-еконо-

мічним розвитком країни і духовним життям суспільства, практичним застосуванням у сфері матеріального виробництва, містити відомості про визначальні галузі господарства та сфери обслуговування, найпоширеніші виробничі технологічні процеси. Водночас має бути забезпечено коректність уведення наукових понять, їх відповідність загальноприйнятій термінології та символіці. У підручнику відображаються стислі відомості з історії науки, культури і техніки з метою розкриття еволюції наукових ідей, відкриттів, взаємозв'язку науки, виробництва, соціальної практики, ролі діячів науки, передусім вітчизняних учених, у пошуку наукової істини. Зміст підручника має забезпечувати зв'язок з життям, бути спрямованим на формування особистості школяра, розвиток його здібностей та обдарувань. Матеріал підручників з предмета, що вивчається протягом кількох років, має бути викладений в логічній послідовності і бути цілісною системою з урахуванням внутрішньопредметних і міжпредметних зв'язків.

Книга, яка завжди під рукою, має бути цікавою, написана мовою, що відповідає можливостям її засвоєння учнями певної вікової категорії на належному рівні і за встановлений час; інтерпретувати навчальний зміст у доступній їм формі; містити систему завдань, об'єктивно посильних для школярів, і відповідати їх рівню розвитку, попередній загальноосвітній підготовці і життєвому досвіду, не допускати при цьому примітивного спрощення та наукової вульгаризації змісту. Рівень доступності підручника повинен бути таким, щоб учень міг успішно використовувати його для самостійного вивчення навчального матеріалу, водночас має передбачати використання додаткових засобів навчання: аудіовізуальних матеріалів, компакт-дисків, наочних посібників, карт тощо.

За структурою підручник повинен мати таблицю змісту з нумерацією сторінок, де чітко відображається рівномірний розподіл матеріалу, простежується наочно-логічний його розвиток. У змісті підручника доцільно виокремити такі структурні елементи, як вступ, висновки, узагальнювальні тексти, наочні схеми, таблиці, завдання на систематизацію та самооцінювання навчальних досягнень учнів, програми індивідуального і персонального розвитку дитини. Він повинен мати додатки: словник, тлумачний словник технічних термінів, довідкові таблиці даних, перелік сучасної додаткової літератури, алфавітний покажчик. Доцільно, щоб кожен розділ підручника відповідав одній навчальній темі. Якщо розділ містить кілька навчальних тем, то це має бути відображено в його назві. Крім того, у підручнику мають бути попередні структурні складники (що треба вивчити, зв'язок з попереднім матеріалом тощо), а також завершальні структурні складники (підсумок, узагальнювальна таблиця або схема, інтегруюча ситуація тощо). У межах одного розділу бажано чергувати види діяльності (практичні роботи, спостереження, вправи, запитання і т. ін.). Відображені види діяльності мають сприяти набуттю навичок і вмінь (пізнавальних, практичних, життєвих).

Для того щоб підручник сприяв розвитку творчої активності школярів і формуванню вмінь самостійно застосовувати здобуті знання на практиці, він

має виконувати функції управління пізнавальною діяльністю школярів, містити рекомендації до способів вивчення пропонованого матеріалу. На це мають бути спрямовані спеціальні завдання для самостійної роботи над текстом та ілюстраціями підручника. Для розвитку пізнавальних і творчих здібностей учнів у підручник слід включати завдання і вправи, що формують загальні теоретичні і практичні навички розумової і фізичної праці. Диференційовані письмові вправи подаються з поступовим ускладненням та із зазначенням рівнів їх складності, «автори мають передбачити способи диференційованої подачі матеріалу з урахуванням рівнів розвитку дітей, співвідношення завдань на тренування і творче використання, забезпечення доступності, систематичності і достатності вправ тощо [6, 71]».

При створенні підручників бажано передбачити застосування інформаційно-комунікаційних засобів у навчальному процесі, вивчення окремих розділів або в цілому предметів у школі із застосуванням комп'ютерної техніки. Зміст підручника має бути ілюстрований методично доцільними схемами, кресленнями та іншим графічним матеріалом, спрямованим на розкриття змісту основного матеріалу, доповнення і конкретизацію його. Ілюстративний матеріал може мати самостійне інформативне навантаження, посилювати емоційний вплив підручника і в такий спосіб сприяти підвищенню ефективності сприймання і засвоєння навчального матеріалу. Художнє і технічне оформлення підручника має відповідати чинним санітарно-гігієнічним вимогам до навчальних книг для загальноосвітніх навчальних закладів.

Отже, зазначимо, що структурним компонентом шкільного підручника є певна система елементів, яка знаходиться в тісному взаємозв'язку з іншими його компонентами. У системі структурних компонентів підручника виокремлюють дві великі підгрупи: текстові та позатекстові компоненти. Система текстів підручника включає основний, додатковий і пояснювальний тексти. Ядро основного тексту складають знання про основні поняття, закони, теорії і способи діяльності, адже «фактичний матеріал стає цінним тоді, коли він логічно систематизований і підпорядкований провідним поняттям і теоріям, що дає змогу цілеспрямовано, від теми до теми, від курсу до курсу розкривати тенденції наукового пізнання [8, 51]». Додатковий текст спрямований на підвищення наукової доказовості та посилення емоційного навантаження підручника. Пояснювальний текст містить необхідний для розуміння і найбільш повного засвоєння навчальний матеріал. Апарат організації засвоєння стимулює і спрямовує пізнавальну діяльність учнів при засвоєнні ними змісту підручника. Цим він сприяє розвитку пізнавальних інтересів і здібностей учнів, формуванню умінь і навичок самостійної роботи з підручником. Найважливішою характеристикою ілюстрацій підручника є зв'язок того, що передається за допомогою образотворчих засобів з тим, що передається засобами тексту. Якість підручника поліпшується за умови включення «комбінованих таблиць», де поєднуються малюнки, фотографії, схеми, діаграми.

Апарат орієнтування допомагає учням розібратися у змісті та структурі підручника, створює необхідні умови для успішної роботи з ним. При конструю-

ванні апарату орієнтування необхідно враховувати, що підручник – це педагогічна система, тож створення книжкової форми має відповідати функціям цієї системи, визначати і спрямовувати дії в процесі навчання. Для успішного розв’язання завдань навчання і виховання всі структурні компоненти підручника мають конструюватися відповідно до вікових особливостей учнів, з урахуванням загальної теорії підручника і специфіки освіти.

Висновки. Сучасний шкільний підручник є ядром, об’єднуючим засоби навчання в єдиний навчально-методичний комплекс. Системоутворювальним чинником теоретичної моделі шкільного підручника є зміст загального освіти на рівні навчального матеріалу, що включає предметні наукові знання, способи діяльності, досвід творчої діяльності, досвід ціннісних відносин. Якісним можна назвати підручник, у якому система викладу навчального матеріалу визначається не тільки логічною структурою науки, але й охоплює систему руху думки учнів у процесі оволодіння змістом, формує їхні ціннісно-сміслові орієнтації. Занадто ущільнений (короткий) виклад навчального матеріалу в підручнику не економить час у навчанні. За короткого викладу учні змушені шукати додаткові джерела інформації, для того щоб зрозуміти зміст підручника.

Інтегруюча функція підручника слугує своєрідним каркасом, що об’єднує внутрішню структуру підручника і систему навчальних посібників. З усіх засобів навчання тільки підручник володіє інтегруючою функцією, тільки він здатний забезпечити внутрішній взаємозв’язок компонентів системи навчання з опорою на міжпредметні зв’язки, які можна реалізувати на конкретному етапі навчання. Елементний склад і взаємозв’язки структурних компонентів залежать від особливостей змісту й авторської концепції створюваного підручника.

Введення якісного підручника як надзвичайно важливого інструменту і учня, і вчителя в складному процесі здобуття і передачі знань – процес надзвичайно складний і відповідальний, оскільки проблеми цієї галузі і забезпечення школи якісними підручниками, можливість свідомого вибору їх учителями для української освіти має стратегічний і державний характер.

Література

1. Васьківська, Г. О. Реалізація принципу фундаменталізації знань про людину в сучасному підручнику [Текст] / Г. О. Васьківська // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць / [ред. кол., гол. ред. В. М. Мадзігон; наук. ред. О. М. Топузов]. – К. : Пед. думка, – 2011. – Вип. 11. – 800 с.
2. Гуз, К. Ж. Структура та зміст методичного посібника «Концепції та методичні моделі природознавства у профільній школі» [Текст] / К. Ж. Гуз // Ановані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2008 рік: інформ. вид. – К. : Пед. думка, 2009. – 424 с. – С. 321–322.
3. Косянчук, С. В. Формування ціннісно-сміслових орієнтацій учнів старшої школи засобами змісту сучасного підручника [Текст] / С. В. Косянчук, Г. О. Васьківська // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол., головн. ред. В. М. Мадзігон; наук. ред. О. М. Топузов]. – К. : Пед. думка, 2011. – Вип. 11. – 800 с. – С. 107–120.
4. Ніколаєнко, С. М. Стратегія розвитку освіти України: початок XXI століття [Текст] / С. М. Ніколаєнко. – К. : Знання, 2006. – 253 с.

5. Підручник [Електронний ресурс] // Вікіпедія – вільна енциклопедія. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Підручник>.

6. Савченко, О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів [Текст] / О. Я. Савченко. – К. : Абрис, 1997. – 416 с.

7. Стройнов А. Український підручник [Електронний ресурс] / А. Стройнов // UkrainianWather. – Режим доступу: <http://watcher.com.ua/?p=3295>.

8. Топузов, О. М. Проблемне навчання географії в школі: теорія і практика: Монографія [Текст] / О. М. Топузов. – К. : Фенікс, 2007. – 304 с.

UA У статті звертається увага на недоліки шкільних підручників, а також обґрунтовуються вимоги до створення підручників нового покоління. Вони мають бути не тільки джерелом знань і мовленнєвого розвитку дитини, але й забезпечувати виховання і розвиток особистості, яка володіє комунікативною, мовленнєвою, мовною, соціокультурною та діяльнісною (стратегічною) компетентностями.

Ключові слова: сучасний підручник, підручникотворення, зміст освіти, учні старшої школи, ціннісно-смилова сфера, ціннісно-смилові орієнтації старшокласників.

RU В статье обращается внимание на недостатки школьных учебников, а также обосновываются требования по созданию учебников нового поколения. Они должны быть не только источником знаний и речевого развития ребенка, но и обеспечивать воспитание и развитие личности, которая владеет коммуникативной, речевой, языковой, социокультурной и деятельной (стратегической) компетентностями.

Ключевые слова: современный учебник, процесс создания учебников, содержание образования, ученики старшей школы, ценностно-смысловая сфера, ценностно-смысловые ориентации старшеклассников.

EN The article pays special attention to disadvantages of school course-books as well as reasonable demand of creation of absolutely new generation course-books. They must be not only the source of knowledge and development for children but also provide bringing up of a person who has a command of communicative, social, cultural and strategic competence.

Key words: modern textbook, textbook creation, content of education, high school students, value-semantic scope, value-sense orientations of the high school students.

УДК 37.022:371.3:002.2

ШКІЛЬНЕ ПІДРУЧНИКОЗНАВСТВО ЯК НАУКОВА ДИСЦИПЛІНА

*О. Е. Жосан, кандидат педагогічних наук,
Кіровоградський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського
e-mail: oleksandr1960@ukr.net*

Постановка проблеми. Серед вітчизняних учених вперше системно почав досліджувати проблему якості навчальної літератури К. Ушинський. Він ще у середині XIX століття дійшов висновку про необхідність урахування в процесі розроблення підручників *вимог дидактики та методичних особливостей* викладання конкретного предмета, що стало значним поштовхом до переосмислення багатьох аспектів проблеми якості навчальної літератури й заклало фундамент для становлення нової наукової дисципліни – підручничознавства [11]. Слід зазначити, що К. Ушинський одним із перших почав вживати термін «підручничознавство», але, на жаль, чітко його не визначив.

Значний внесок у становлення й розвиток вітчизняного підручничознавства зробили відомі педагоги XX століття Г. Ващенко, М. Вашуленко, О. Дубин-